

Broué om brytningen mellan Trotskij och Diego Rivera

Med anledning av att det visat sig råda en del oklarheter kring Trotskij's relationer till den mexikanske konstnären Diego Rivera och dennes hustru och tillika konstnär Frida Kahlo utifrån läsning av kubanen Leonardo Paduras historiska roman ”Mannen som älskade hundar” (se nedan), har jag sammanställt ett utdrag ur Pierre Broués *Trotskij*-biografi som utförligt beskriver relationerna och brytningen mellan Trotskij och Rivera.

Som framgår av Broués redogörelse (liksom av Deutschers Trotskij-biografi¹) så var brytningen mellan Trotskij och Rivera *politisk*, men betingades av personliga egenheter hos den senare. Rivera var en politisk virrhjärna, vilket bl a yttrade sig att han plötsligt kunde inta rent bisarra ståndpunkter eller kasta sig mellan ytterligheter. Samtidigt hade han ett mycket stort ego och ville vara den som bestämde. För att försöka genomdriva sin vilja i den fattiga trotskistiska organisationen i Mexiko tvekade han inte att tillgripa ekonomiska påtryckningar, dvs utnyttja att han var mycket välbärgad: Han var frikostig när han gillade ett projekt, men vägrade att lätta på penningpungen när ett beslut inte föll honom i smaken. Även Padura tar upp det förhållandet och skriver – helt korrekt – att Rivera egentligen ansåg att han själv, och ingen annan, borde leda organisationen.

Brytningen med Trotskij blev offentlig efter att Rivera (1939) anklagat president Cárdenas för att vara ”stalinisternas medbrottsling”, vilket Trotskij inte kunde tolerera (det var ju t ex tack vare Cárdenas som Trotskij fått asyl i Mexiko). Riveras politiska högergir kulminerade under presidentvalen hösten 1940, då han stödde Cárdenas motståndare, högergeneralen Almazán.

I sin roman antyder Padura att ”romansen” mellan Trotskij och Frida Kahlo kunde ha spelat roll för brytningen. Men det stannar vid en lös fundering. Det finns nämligen inga fakta som styrker detta. Detta att brytningen började ta form på senhösten 1938 (och fullbordades 1939-40), medan affären Trotskij-Kahlo tog slut redan sommaren 1937, talar också emot det.

Trotskij's biografer Broué och Isaac Deutscher menar att brytningen både till form och innehåll var politisk. Ingen annan seriös historiker har heller kommit fram till någon annan slutsats. Se t ex Bertrand M. Patenaudes bok *Trotsky: Downfall of a Revolutionary*². Inte heller Riveras biograf (och personlige vän) Bertram D Wolfe påstår något annat.³

Mer om Paduras historiska roman:

[Samuel Farber: Trotskij i Kuba](#)

[Bertrand M. Patenaude: Mordet på Trotskij i ny litteratur](#)

[Alan Woods: Leonardo Padura: Mannen som älskade hundar](#)

[Mordet på Trotskij som historisk roman](#) (2 recensioner)

[Martin Fahlgren: Vad kan vi lära av Paduras *Mannen som älskade hundar*?](#)

MF 10/3 2015

¹ Se kapitel 5 (Den ‘avgrundsmörka natten’) i [Den förvisade profeten](#)

² Detta är titeln på den amerikanska utgåvan. I Storbritannien gavs den ut under titeln *Stalin's Nemesis – The Exile and Murder of Leon* (båda upplagorna kom ut 2009).

³ Wolfes läsvärda Rivera-biografi *The Fabulous Life of Diego Rivera* finns i en relativt ny pocketutgåva (2000).

Utdrag ur Pierre Broué, *Trotskij – En biografi*⁴, kapitel 58, ”Revolutionären, konstnären och poeten”

[OBS: Jag har tagit bort alla noter från Broués text, dvs noterna nedan är mina egna. – MF]

Eftersom Trotskij var bosatt i ett hus som tillhörde Frida och ofta sågs i sällskap med Diego framstod det som att han stod konstnären mycket nära. I själva verket, som Diego Riveras levnadstecknare Bertram D Wolfe⁵ påpekat, var de båda, den ene lika mycket som den andre, alldeles för upptagna för att kunna ägna varandra särskilt mycket tid. De talades vid på telefon, träffades vid middagar och gjorde några utflykter och kortare resor tillsammans.

Det är inte svårt att föreställa sig att ingen av de båda personligheterna kunde umgås utan att under långa perioder hamna på kollisionskurs. Bertram D Wolfe hävdar att Trotskij emellanåt retade sig på konstnärens flödande fantasi i frågor som krävde kyla och precision och att Trotskij under den första tiden ansträngde sig för att göra nödvändiga eftergifter. Men det är likaledes uppenbart att Trotskijs nära kontakt med Rivera under denna tid gav honom en inblick i bildernas och konstens värld, som han dittills varit om inte direkt främmande för så i alla fall befunnit sig vid sidan av.

Diego Rivera, Trotskij och André Breton i Mexiko 1938

[Här följer ett avsnitt som beskriver Trotskijs beundran av Rivera som målare. Därefter redogör Broué för författaren André Bretons visit i Mexiko och försöken att utarbeta ett ”Manifest om konstens frihet”, som bl a uppmanade till bildandet av en ”Internationell federation för oberoende revolutionär konst” (*FIARI*). Kring manifestet uppstod en hel del kontroverser. Sista akten i detta drama började med att André Breton färdigställde ett utkast som Trotskij bearbetade och färdigställde. Manifestet – under rubriken ”För en oberoende revolutionär konst” – var färdigt 25/7 1938. Som undertecknare stod Diego Rivera och André Breton. Broué ger en redogörelse för manifestets innehåll och fortsätter:]

⁴ Utgiven av Carlssons bokförlag 2011.

⁵ Syftar på Wolfes bok *The Fabulous Life of Diego Rivera*

Författandet och spridandet av *Manifestet* innebar kulmen på samarbetet mellan poeten och revolutionären och dit också konstnären varit nära knuten. Enligt Trotskijs uppfattning skulle det också utgöra början till att ena konstnärer och författare kring FIARI.

I ”Mötet mellan Örn och Lejonet” sammanfattade Gérard Roche i stora drag Trotskijs kontakter med nordamerikanska författare och André Bretons initiativ efter återkomsten till Europa – Diego Rivera var sjuk och deprimerad och deltog inte vid denna tidpunkt. Breton var tillbaka i Europa i juli och i september hade han lyckats få ett sextiotal intellektuella, konstnärer och författare att ansluta sig, bland annat Jean Giono, Henry Poulaille, Marcel Martinet, italienaren Ignazio Silone, holländaren Jef Last och tjeckoslovakerna Karel Teige. Men han hade också fått nej av flera framträdande namn: André Gide, Roger Martin du Gard och Gaston Bachelard. I USA gick flera dyrbara månader till spillo på grund av Dwight MacDonalds försök att korrigera *Manifestet* då han inte var överens om de stycken som behandlade psykoanalysen. Först i mars 1939 bildade slutligen, på initiativ av *Partisan Review*, ett trettiotal amerikanska intellektuella *Förbundet för kulturell frihet och socialism*.

Men någon världskongress och något formellt bildande av FIARI skulle aldrig komma till stånd. Att det misslyckades berodde också på något annat: Det bryska och plågsamma slutet på vänskapen mellan Diego Rivera och Trotskij.

Alla ögonvittnen och specialister understryker det osedvanligt nära förhållandet mellan Trotskij och Rivera ända till oktober 1938. Alla är överens om att båda bemödade sig om att göra de eftergifter som var nödvändiga i relationen mellan två så speciella personligheter.

Hade det handlat om verklig vänskap? Beträffande Rivera är det omöjligt att ge ett bestämt svar. Van Heijenoort pekar i sin bok på hans ”ombytliga” karaktär, som var särskilt framträdande i ”kontakterna med och inställningen till andra” och som tog sig uttryck i ett mycket nyckfullt beteende. När det gäller Trotskij är det troligt, med tanke på hans ålder och erfarenhet, att han uppskattade Rivera och därmed i viss mening älskade honom, utan att det för den skull någonsin var fråga om en vänskap jämförbar med den han upplevt med Rakovskij eller Joffe. Enligt Van kännetecknades hur som helst Trotskijs relation med Rivera av en värme, en naturlighet och en otvungenhet som inte fanns med någon annan.

Ett problem mellan de båda var målarens verksamhet i den mexikanska gruppen. Trots sin numerära litenhet var den splittrad i två fraktioner, den ena bakom Octavio Fernández och den andra bakom Galicia, en lärare som gått med i rörelsen samtidigt. Även om Rivera i stort sett hade stött Fernández under den allvarliga krisen efter Trotskijs ankomst och då Galicias fraktion bestämt sig för att upplösa det mexikanska LCI, följde han ändå mest sin egen linje. Hans personlighet, ryktbarhet och ekonomiska tillgångar gav honom en enorm auktoritet inom organisationen, som han ändå bara kunde ägna sig åt de korta stunder som hans lidelse för måleriet tillät.

Van beskriver på följande sätt Diegos ställning och han betecknade honom som ”en ganska speciell medlem” av den lilla organisationen:

”Rivera var något av en nationalhjälte, försäljningen av hans tavlor inbringade ganska stora summor, och oftast var det han som tog hand om gruppens ekonomiska behov. När det gällde något slags aktion, det kunde röra sig om att trycka en affisch eller anordna ett möte, kunde han få igenom sin vilja genom att antingen skänka rejält med pengar om han var för eller också bara fnysa om han var emot. Detta ledde oundvikligen till spänningar inom gruppen. Det hade varit bättre om Rivera hållit sig utanför den dagliga verksamheten och bara uppträtt som frikostig sympatisör. Men nej då, för honom betydde det mycket att delta i gruppens inre arbete.”

Trotskij var till en början medveten om problemen och ville inte nagla fast Rivera i medlemsförpliktelser som han inte klarade av. Samtidigt var Trotskij mån om att ta hänsyn till

Riveras egenkärlek och lade ned mycket tid på att diskutera mexikansk politik eller frågor som rörde sektionen med honom. Van hade ändå känslan att Trotskij hösten 1938 dragit slutsatsen att konstnären måste hållas utanför gruppens dagliga verksamhet, både för dennes konstnärliga bästa men också för gruppens bästa. Det var förmodligen det ställningstagandet, som Trotskij tydligt gett uttryck för i sina brev till New York och som ligger bakom en viktig mening i resolutionen från den internationella konferensen i september 1938:

”Beträffande kamrat Diego Rivera förklarar konferensen, på grundval av de svårigheter som uppstått inom den mexikanska sektionen i relationerna med denne kamrat, att han inte ingår i organisationen efter omorganiseringen; utan att hans arbete för Fjärde internationalen underställs det internationella undersekretariatets direkta kontroll.”

Rivera tog mycket illa vid sig av vad han uppfattade inte som en förmån för att kunna arbeta fritt, utan som en åtgärd för att åsidosätta honom. Han var också sårad över att resolutionen på samma konferens jämställde de båda fraktionsmotståndarna Fernández och Galicia och det förvånade honom att Trotskij – var det inte han som var ”chef”? – vägrade att ingripa mer bestämt i den frågan.

I denna unkna atmosfär – i en del brev talade Trotskij om ”Diegos missnöje” – inträffade så O’Gorman-affären. Diegos vän, konstnären Juan O’Gorman hade målat fresker på flygplatsen i Mexiko City. Han hade där i karikatyrform framställt Hitler, Mussolini och deras medarbetare. Regeringen blev upprörd över denna fientliga gest gentemot ledare för regeringar, som när allt kom omkring köpte den olja britterna bojkottade. Med Cárdenas’ fulla samtycke gav kommunikationsministern Múgica order om att förstöra freskerna. Diego, Frida och deras vänner ansåg att regeringen borstade Rockefellerers skor och hade gjort sig skyldig till ”vandalism”.

Trotskij höll inte med: Om Tyskland och Italien i detta läge skulle bojkotta Mexikos olja vore det ett allvarligt hot och att ta bort fresker tillhörde gott och väl befogenheterna för en regering, som månade om nationellt oberoende. Rivera däremot anklagade regeringsmedlemmarna för att vara ”Hitlers och Mussolinis reaktionära stövelslickare” och till och med redo att visa sig som ”antisemiter”.

Frågan om freskerna blev politisk när Rivera och O’Gorman skickade en artikel i ämnet till *Clave*, ”Konstens inre natur och funktion”. Trotskij föreslog att den skulle publiceras som ”debattinlägg” och redaktionskommittén publicerade den sedan under rubriken ”Brev till redaktionen”. Rivera hetsade också upp sig mot att José Ferrel, som han var motståndare till, hade utsetts till redaktionschef för *Clave*. Vid samma tid, kom han ofta ihop sig med andra trotskister och framför allt med Charlie Curtiss under besök på *La Casa del Pueblo* och närmade sig det anarkosyndikalistiska CGT, som han tycks ha hjälpt ekonomiskt. Van ansåg att Rivera vid denna tidpunkt vacklade och kunde inta diametralt motsatta ståndpunkter från den ena dagen till den andra. Han uppger också att Rivera och Trotskij skildes åt under vänskapliga former i mitten av december sedan Trotskij besökt honom i San Angel och de båda haft en lugn uppgörelse.

Men det som fick det hela att fatta eld inträffade de sista dagarna i december 1938. Rivera hade åkt för att för Van diktera ett brev till Breton, där han riktade skarp kritik mot Trotskij och försäkrade att han skulle ta upp detta med denne. Men Natalja hittade kopiorna på Vans bord. Det ledde till en explosion. I brevet ägnade sig Rivera nämligen åt en uppgörelse med Trotskij och vad han kallade dennes ”metoder” vid utnämningen av Ferrel och behandlingen av den artikel han och O’Gorman skickat till *Clave*.

Krisen skärptes därefter, med vissa uppehåll som emellanåt kunde tyda på att en försoning var möjlig, men där en explosiv blandning av personliga känslor och politiska motsättningar tog överhand. Först bad Trotskij Rivera att skriva ett nytt brev till Breton, där han korrigerade

sina påståenden om artikeln och vad han kallat ”statskuppen” på *Clave*. Rivera gick vid två tillfällen med på det, men infann sig inte till de sammanträffanden som bestämts och vägrade till sist. Den 7 januari 1939 skickade han två brev om att han bröt kontakterna: det ena till *Clave* och det andra till Fjärde internationalens internationella sekretariat. Han framhöll sin önskan att ”organisationen skulle slippa” de olägenheter hans närvaro kunde medföra.

Trotskyj ansåg att Riveras meddelande att han ville gå ur sektionen skulle avslås på grund av dess internationella betydelse och för att göra ett sista försök. Han skrev två brev, där han försökte förklara att det inte utan en föregående kamratlig diskussion var tal om att acceptera att en kamrat av hans dignitet bara lämnade organisationen. Men tydligen hade Rivera nu klippt av banden.

I januari 1939 tillkännagav han att han, tillsammans med La Casa del Pueblo [Folkets Hus], hade bildat ett revolutionärt arbetar- och bondeparti (PROC), som han skulle ställa upp för i presidentvalet. Därefter anslöt han sig plötsligt till stödkommittén för Múgica, som han strax dessförinnan fördömt. Han angrep *Claves* inställning till valkampanjen och hävdade att den bara handlade om att till varje pris slå vakt om Trotskijs fristad och skrev till Bertram D Wolfe att han brutit med Trotskyj på grund av dennes ”opportunism”, som ”lämnade fältet fritt för fienden”. Denna serie luftsprång ledde till att han i början av augusti 1940 meddelade att han stödde general Almazán, högers kandidaten från den agroindustriella sektorn i norr.

Brytningen hade sedan länge blivit oundviklig. I sitt svar den 19 mars på två brev som Trotskyj skickat i januari försäkrade Rivera att han inte haft eller hade några meningsskiljaktigheter med eller över huvud taget någon kritik gentemot Fjärde internationalens allmänna linje. Alla frågor rörande den internationella konferensen och bland annat om hans egen plats inom den mexikanska organisationen hade fått en tillfredsställande lösning. Men han var tvungen att avgå, ty efter historien med brevet till Breton hade Trotskyj anklagat honom för ”förräderi” och ”lögner” och han kunde inte kvarstå i en organisation vars ledare hade den synen på honom.

Trotskyj ansåg nu att det inte längre var tal om att avvisa beslutet om att lämna sektionen, då Diego Riveras politiska agerande gjort att han ställt sig utanför organisationen, som inte var ”något övningsfält för individuella experiment”. Men man kunde fortfarande hoppas att denna oundvikliga brytning inte skulle få några uppseendeväckande konsekvenser och få den att framstå i skandalartat ljus.

Frågan om Trotskijs bostad förgiftade det hela ytterligare. Som tidigare omtalats tillhörde det hus han bodde i Frida, som var utomlands och som den landsflyktige förgäves försökt nå per brev i hopp om att hon skulle kunna arbeta för en försoning. Efter en brytning politiskt som innebar en brytning också på det personliga planet kunde han givetvis inte gå med på att få husrum ”av vänskapliga skäl”. I slutet av januari föreslog han Diego Rivera att han skulle betala en hyra på 200 pesos i väntan på att han hittade en ny bostad. Rivera sade först nej, lät sig övertygas, vägrade igen och skickade slutligen tillbaka summan till *Claves* redaktionskommitté. Den 14 april 1939 sade han till en journalist från *New York Times*:

”Konflikten mellan mig och Trotskyj handlar inte om någon stor tvist. Det rör sig om ett beklagligt missförstånd som fått gå för långt och lett till något som inte längre går att reparera. Det har tvingat mig att bryta mina kontakter med en stor man, som jag alltid beundrat och i fortsättningen kommer att hysa den största beundran och respekt för.”

Han förklarade att han på grund av den respekt han kände inte hade velat ge sig in i någon polemik med Trotskyj, ”centrum och ansikte utåt för den revolutionära rörelse Fjärde internationalen utgör”. Han talade om Trotskijs politiska arbete, de förföljelser och slag han utsatts för, till exempel på familjeplanet, och antydde att ”det var naturligt att Trotskijs humör blivit

sämre och sämre, trots hans stora resurser av vänlighet och generositet”. Avslutningsvis försäkrade han:

”Jag beklagar att ödet bestämt att jag skulle hamna i konflikt med denna svåra sida av hans karaktär. Men min värdighet som man gör att jag inte kan gå hur långt som helst för att undvika detta.”

Ett noggrant studium av denna text, som till formen är mycket återhållsam, visar på de två punkter där Rivera ansett sig ha hamnat i en ohjälplig konflikt med Trotskij: De åsikter som denne gett uttryck för efter brevet till Breton, som han ansåg ”oacceptabla” och erbjudandet, ”orättvist och förolämpande”, om att betala hyra för ”det blå huset”.

En av de första konsekvenserna av brytningen blev hur som helst att paret Trotskij flyttade till ett annat hus i Coyoacán, mycket nära Avenida de Londres för övrigt – på den intelligande gatan Avenida Viena.

1939 innebar slutet på en hel period för paret Trotskij. Cárdenas skulle avgå och till efterträdare hade han utsett general Manuel Ávila Camacho, som företrädde högerflygeln inom partiet. Sidsteppandet av Múgica – garant för stabiliteten under Trotskijs tid i Mexiko – vilket på sikt varit oundvikligt, innebar att svårare tider var att vänta. Den oväntade brytningen med Diego Rivera blev därför en symbol och kanske i viss mening ett förebud om att gästerna blev alltmer oönskade, om man med det menar att konstnärens skäl kanske aldrig medvetet formulerades. Det kunde inte minst ha att göra med den stora psykologiska påfrestning som solidariteten med och beskyddet av dem innebar för denne nyckfulle man.